

VAITELIAISUUSPYYNTÖ POISTETTU

EU/YUTP/EDUSKUNNALLE TIEDOTTAMINEN/Valko-Venäjään kohdistettujen pakotteiden muuttaminen

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Käsittelyssä on ehdotus Valko-Venäjään kohdistuvien henkilöpakotteiden laajentamisesta vastauksena maan sisäiseen tilanteeseen. Käsittelyssä on 28 henkilön listaukset. Pakotelistattavaksi ehdotetaan mm. Valko-Venäjän oikeuslaitoksen edustajia, valtiollisen turvallisuuspalvelun ja vankiloiden johtohenkilöitä sekä Venäjän- ja Valko-Venäjän valtiopropagandaa levittäneitä mediatoimijoita, joiden nähdään syylistyneen merkittäviin ihmisoikeusrikoksiin ja heikentäneen demokratian tilaa Valko-Venäjällä.

Eurooppa-neuvosto antoi 21.-22.3.2024 päätelmissään komissiolle tehtäväksi valmistella uusia Valko-Venäjän vastaisia pakotteita. Nyt käsittelyssä olevat pakotteet on tarkoitus julkistaa 5.8. eli ennen Valko-Venäjän vilpillisten presidentinvaalien vuosipäivää joka on 9.8. Coreper-käsittelyn on määrä olla 24.7.2024 jonka jälkeen pakotteet hyväksytään neuvoston kirjallisella menettelyllä.

EU on kohdistanut pakotteita Valko-Venäjään vuodesta 2004 lähtien. Pakotteita on asetettu vastauksena maan sisäiseen tilanteeseen ja osallisuuteen Venäjän hyökkäyssodassa Ukrainaan. EU on asettanut sekä henkilö- että sektoripakotteita. Tällä hetkellä pakotejärjestelmään on listattu 233 henkilöä ja 37 yhteisöä. Valko-Venäjää koskee myös asevientikielto. Valkovenäläisille lentoyhtiöille on asetettu ylilento-, nousu- ja laskukielto EU:n alueella. Sektoripakotteita laajennettiin ja harmonisoitiin Venäjä-pakotteiden kanssa kesäkuussa 2024 (YUTP 2024/1864).

Lisäksi Venäjään kohdistetun 14. pakotepaketin (hyväksytty 24.6.2024) yhteydessä kohdistettiin pakotteita ukrainalaislasten pakkosiirtoihin osallistuneisiin henkilöihin Valko-Venäjällä.

Suomen kanta

Suomi tukee ehdotettuja lisälistauksia Valko-Venäjään kohdistuvan pakotejärjestelmän puitteissa.

Suomi tuomitsee jyrkästi Valko-Venäjän hallinnon ihmisoikeusrikkomukset ja kansalaisyhteiskuntaan ja demokraattisiin toimijoihin kohdistamat sortotoimet, jotka kiihtyivät helmikuun 2024 parlamentti- ja paikallisvaalien alla.

Suomi pitää tärkeänä, että pakotteet ovat vaikuttavia ja uskottavia. Pakotteiden tarkoituksena on vaikuttaa Valko-Venäjän hallintoon mahdollisimman vahvasti mutta kuitenkin siten, että vaikutukset tavallisiin kansalaisiin ja EU:n intresseihin maassa minimoidaan.

Suomi tukee pakotteiden laajentamista asteittain. Suomi kiinnittää pakotteiden kehityksessä huomiota niiden tehokkaaseen toimenpanoon ja pakotteiden kiertämisen estämiseen. Suomi pitää tärkeänä, että EU:n pakotepäätöksissä lähtökohtina ovat yhtenäisyys, johdonmukaisuus ja vahva oikeusperusta.

Pääasiallinen sisältö

Nykyiset EU:n Valko-Venäjään kohdistamat pakotteet perustuvat neuvoston päätökseen 2012/642/YUTP ja asetukseen (EY) N:o 765/2006 niihin myöhemmin tehtyine muutoksineen. Pakotelistauksia tarkastellaan säännöllisesti, vähintään 12 kuukauden välein. Pakotteet ovat tällä hetkellä voimassa 28.2.2025 saakka.

Nyt lisälistattavaksi ehdotetaan 28 henkilöä, joiden joukossa on Valko-Venäjän oikeuslaitoksen edustajia, valtiollisen turvallisuuspalvelun ja vankiloiden johtohenkilöitä sekä Venäjän ja Valko-Venäjän valtionpropagandaa levittäneitä mediatoimijoita. Neuvoston päätöksen 2012/642/YUTP perusteella pakotteita voidaan kohdistaa jonkin seuraavista kriteereistä täyttävälle henkilölle, yhteisöille tai elimille:

- a) henkilöt, jotka ovat vastuussa vakavista ihmisoikeusloukkauksista tai kansalaisyhteiskuntaan ja demokraattiseen oppositioon kohdistuvista tukahduttamistoimista tai joiden toiminta muulla tavoin heikentää vakavasti demokratiaa tai oikeusvaltioperiaatteen toteutumista Valko-Venäjällä, ja heitä lähellä olevat henkilöt
- b) henkilöt, jotka hyötyvät Lukašenkan hallinnosta tai tukevat sitä;
- c) henkilöt, jotka järjestävät tai ovat osallisina sellaisissa Lukašenkan hallinnon järjestämissä toimissa, joilla helpotetaan
 - i) unionin ulkorajojen laitonta ylittämistä, tai
 - ii) kiellettyjen tavaroiden siirtämistä ja rajoitettujen tavaroiden laitonta siirtämistä, mukaan lukien vaaralliset tavarat, jonkin jäsenvaltion alueelle

Pakotelistattaviin henkilöihin sovelletaan maahantulo- ja kauttakulkukieltoa EU:n alueella. Henkilöihin ja yhteisöihin kohdistetaan varojen ja taloudellisten resurssien jäädyttäminen. Lisäksi pakotelistattuihin henkilöihin ja yhteisöihin kohdistetaan kieltä asettaa varoja tai taloudellisia resursseja näiden saataville tai hyödynnettäviksi suoraan tai välillisesti.

Kesäkuussa 2022 Valko-Venäjään kohdistettujen rajoittavien toimenpiteiden perusteita myös muutettiin koskemaan Valko-Venäjän osallisuutta Venäjän hyökkäyssotaan Ukrainassa.

Neuvoston 15.11.2021 voimaan tulleilla pakotesäädöksillä laajennettiin pakotteiden kohdentamisperusteita, jotta kohdennettuja rajoittavia toimenpiteitä voidaan soveltaa sellaisiin luonnollisiin henkilöihin, oikeushenkilöihin, yhteisöihin tai elimiin, jotka järjestävät tai ovat osallisina sellaisissa Lukašenkan hallinnon järjestämissä toimissa, joilla helpotetaan unionin ulkorajojen laitonta ylittämistä tai kiellettyjen tavaroiden siirtämistä ja rajoitettujen tavaroiden laitonta siirtämistä, mukaan lukien vaaralliset tavarat, jonkin jäsenvaltion alueelle. Lisäksi näillä neuvoston pakotesäädöksillä otettiin käyttöön tiettyjä poikkeuksia kieltä myöntää vakuutuksia ja jälleenvakuutuksia Valko-Venäjän hallitukselle sekä Valko-Venäjän julkisille elimille ja virastoille.

Valko-Venäjän sisäinen tilanne

Valko-Venäjän nykytilanne ja tulevaisuus on synkkä. Maan kansainvälinen asema on heikko ja riippuvuus Venäjästä vahvistuu entisestään. Lukašenkan hallinto jatkaa ihmis-oikeusloukkauksia. Hallinnon arvostelijoihin ja kansalaisyhteiskuntaan kohdistuvat sortotoimet kovenevat.

Valko-Venäjällä järjestettiin 25.2.2024 parlamentti- ja paikallisvaalit. Kyseessä oli ensimmäiset maassa järjestetyt vaalit vuoden 2020 jälkeen, jolloin presidentinvaalien aiheuttamat joukkomielenosoitukset tukahdutettiin väkivaltaisesti. Vaaleihin sai osallistua vain neljä puoluetta, joita kaikkia pidetään hallitusmyönteisinä. Vaaleja edelsi kotietsintöjen ja pidätysten aalto. Vaaleihin ei kutsuttu Etyjin/ODIHR:n vaalitarkkailijoita. Seuraavat säännönmukaiset presidentinvaalit on määrä pitää vuonna 2025. Lukašenka on ilmoittanut asettuvansa ehdolle presidentinvaaleissa.

Yli 1400 kansalaisjärjestöä on lakkautettu elokuun 2020 jälkeen, ja jäljellä olevien toimintaa vaikeutetaan. Riippumaton lehdistö on lakkautettu tai toimii ulkomailta käsin. Poliittisista syistä vangittuja arvioidaan olevan ainakin yli 1400. Demokraattisten voimien edustajien mukaan todellinen määrä on kuitenkin useita tuhansia. Joitakin vankeja vapautettiin kesäkuun lopussa. Kymmeniä tuhansia kansalaisia on tullut pidätetyksi lyhyemmäksi aikaa. Vankien olot ovat hälyttävän huonot, myös lukuisia kuolemantapauksia on raportoitu. Useita ulkomailla olevia oppositiovaikuttajia on tuomittu poissaolevina vankeuteen.

Demokraattisilla voimilla ei ole käytännössä toimintamahdollisuuksia Valko-Venäjällä. Hallinnon sortotoimien vuoksi maan demokraattisten voimien edustajat ovat joko paenneet ulkomaille tai heidät on vangittu. Lukašenka ei ole osoittanut halukkuutta aitoon vuoropuheluun demokraattisten voimien tai kansainvälisen yhteisön kanssa. Maanpaossa toimivien demokraattisten voimien tavoitteena on luoda demokraattinen Valko-Venäjä. Elokuussa 2022 demokraattisen voimien johtohahmona pidetty Svjatlana Tsihanouskaja edustajineen perusti siirtymäkauden hallituksen (United Transitional Cabinet, UTC). Kesäkuussa 2023 EU:n ja Valko-Venäjän demokraattisten voimien sekä kansalaisyhteiskunnan välille muodostettiin puolivuositain kokoontuva neuvoa-antava ryhmä.

Lukašenkan hallinto ilmoitti syyskuussa 2023, ettei ulkomailla asuville valkovenäläisille enää myönnettäisi passeja edustustoissa. Demokraattiset voimat valmistautuvat myöntämään passeja valkovenäläisille ja kampanjoi passien kansainvälisen tunnistamisen saavuttamiseksi.

Lukašenkan hallinto on syksystä 2021 alkaen masinoinut siirtolaisia EU:n alueelle. Tällöin etenkin Puolaan ja Liettuaan ohjattiin päivittäin jopa yli 1000 laitonta, pääasiassa Afrikan maista ja Syyriasta lähtöisin olevaa siirtolaista. Vuoden 2024 aikana laittomissa rajanylityksissä on havaittu taas huomattavaa kasvua. Tilanne on kärjistynyt erityisesti Puolan ja Valko-Venäjän rajalla. Myös Latvia on ottanut jälleen käyttöön vahvistetun rajasäännöston.

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

EU:n asettamia pakotteita koskevat päätökset perustuvat Euroopan unionista tehdyn sopimuksen (SEU) 29 artiklaan. Tämä on oikeusperustana ehdotukselle, jolla muutetaan päätöstä 2012/642/YUTP.

EU:n asettamia pakotteita koskevien päätösten johdosta tarvittavat toimenpiteet perustuvat Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 215 artiklaan. Tämä on oikeusperustana ehdotukselle, jolla muutetaan asetusta N:o 765/2006. SEU 29 artiklan nojalla neuvosto tekee päätöksensä yksimielisesti ja SEUT 215 artiklan nojalla määränemmistöllä. Valtioneuvoston arvion mukaan oikeusperustat on asianmukaisesti valittu.

Kansallinen valmistelu

Asia on saatettu ulkosuhdejaoston kirjalliseen menettelyyn 19.7.-22.7.2024.

Taloudelliset vaikutukset

Henkilöpakotteiden laajennukset voivat johtaa varojen jäädytyksiin Suomessa.

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

UM/ITÄ-20, Maija Yrjä, 0295 350 826
UM/ITÄ-20 Sirpa Oksanen, 0295 350 472
UM/OIK-10 Miika Huttunen, 029 535 0611

VAHVA-tunnus

EU/814/2024